

Kansakoulumuistoja syrjäkyliltä ja peruskoulutyötä Korvatunturin kupeessa – Sauli Jumiskon muistelmia ajalta 1936–1998

Sauli Jumisko

1. Lapsuusaikoja kairoilla ja evakkoteillä sota-aikana

Minä Sauli Yrjö Jumisko synnyin 1.4.1936 asutus-tilallisten Milkan ja Yrjö Jumiskon poikana äitini kotitalossa Salmelassa Posion Mourujärvellä. Isäni oli kotoisin läheisestä Posion Jumiskon kylästä, Raakkulan tilalta. Hänen sukujuurensa olivat Savonlinnan linnanrakennuttajien orjissa, joita Kusta Vaasa pakkosiirretti 153 perhettä vuonna 1553 Oulunjärven rannoille. Sukuni asui silloin Paltaimon Melalahdella. Sieltä 1640-luvulla 30-vuotisen sodan aikana sotakelpoisten miesten pakko-ottoja pakoont lähti neljäkymmentä perhettä Kuusamoon Maaselän kylään. Täältä esi-isäni siirtyivät Posiolle Ruokamojärven rannalle. Suku oli käyttänyt Karjalainen sukunimeä, mutta täällä suku sai nimen Ruokamo entisen Karjalaisen tilalle asuinpaikan Ruokamojärven mukaan.

Perhepotretti vuodelta 1959. Takarivissä oikealla Sauli. Kuva: Sauli Jumiskon kotialbumi.

Esi-isäni lähti sitten sieltä Ruokamojärven rannalta ja osti viereiseltä kylältä Jumisko 14 -nimisen tilan, sukutila Raakkulan Jumiskojoen rannalta. Hän otti sitten sukunimekseen Jumisko tilakauppojen ja asuinpaikan mukaan. Näin syntyivät Jumiskot. Jumiskon sukua muutti 1860-luvun nälkävuosina paljon Norjaan ja Amerikkaan. Minun aloitteesta perustettiin vuonna 2000 Karjalainen-Ruokamo-Jumisko -sukuseura eli KaruJu.

Äitini kotikylä, Posion erämaakylä Mourujärvi, oli pitkälle 1950-lukua vielä syrjäkylä, josta yhtenäinen tieyhteys kuntakeskukseen puuttui. Postipolku kulki Suolijärven Mourunniemestä ja jatkui Kitkan piilopirtille. Mourujärven kylään oli perustettu kansakoulu vuonna 1937. Se toimi sodan aikana supistettuna syntymäkodissani, Salmelan pirtissä. Mourujärven kylän varsinainen koulurakennus valmistui sitten vuonna 1948.

Raakkula, ukkini Heikki Jumiskon sukutila Jumiskolla, oli joutunut sittemmin talousvaikeuksiin kauppavelkojen vuoksi ja myyty vuonna 1935 pakkohuutokaupalla. Isäni muutti sen vuoksi vaimonsa Milkan kanssa Kemijärven Joutsijärvelle, Pajarin omistuksessa olevaan Kustulan isoon hirsirakennukseen. Ukkini Heikki Jumisko oli siellä Kemiyhtiön ukko-herroja ja siten hänellä oli vakituinen tulo. Kemiyhtiöllä oli 1930-luvulla tukkisavotta ja autosavotta käynnissä Aholanvaaran ja Hautajärven valtion metsissä. Siellä oli aloittanut Suomen ensimmäinen autosavotta. Myös äidin veljet olivat siellä siirtelemässä tukkeja autotien varteen.

Jumiskon sukutilan menetyksen jälkeen Yrjö Jumiskon perhe sai sitten tilattomana ja perheellisenä vuonna 1936 säädetyt Lex Kivimäen lain perusteella 98 hehtaaria maata ja rakennukset Kemijärven Tonkopuron asutusalueelta, Suomutunturin lähetyviltä. Sinne muutettiin 9.10.1939 hallintakirjalla. Sauli-pojan muistiin on jäänyt yö, kun sotilaspukuinen mies kolisteli talonväen hereille ja talon isäntä, siis isä, pukeutui kiireesti ja lähti jonnekin. Se matka kesti liki kuusi vuotta. Sinne metsän keskelle rakennettuun vaatimattomaan hirsimökkiin, jossa oli vain tupakeittiö, yksi kamari ja komero, ei ollut kuistia, eikä radiota, ehkä pieni öljylamppu, sinne äiti jäi 27-vuotiaana kolme- ja puolivuotiaan pojan ja kahden kuukauden ikäisen Maire-vauvan kanssa. Navetassa oli yksi Kaunikki-niminen lehmä. Lähimpään kylään oli matkaa 15 kilometriä ja autotielle 1,7 kilometriä. Kova pakkastalvi oli tulossa. Äiti on kertonut itkeneensä, eikä koskaan niin paljon kuin silloin talvisodan 30.11.1939 syttyessä.

Venäläisiä tuli rajan yli Sallasta lähes 18 000 sotilasta, runsaasti panssareita ja lentokoneet pommittivat Kemijärveä. Neuvostoliitto oli hyökännyt Suomeen ja oli syttynyt kylmä ja julma talvisota. Vastassa Sallan seudulla oli vain noin tuhat heikosti varustettua Itä-Lapin miestä. Siviilit evakuoitiin joulukuun alussa Rovaniemen korkeudelle, joutsijärveläiset tonkopurolaisten kanssa Ounasjokivarteen Jääskön kylään. Meidät haettiin ukin toimesta hevosreessä Tonkopurolta Joutsijärvelle ja sieltä edelleen Kemijärven kokoontumispaikkaan VPK:n talolle. Yön nukuimme lattialla muiden evakkojen tapaan. Yöllä isä ilmestyi paikalle hyvästelemään meidät, halasi ujosti äitiä ja rutisti minua rintaansa vasten. Sitten hänen kolonna jatkoi matkaa kohti Sallaa, josta päin vihollinen oli ylittänyt rajan. Talvisota päättyi 13.3.1940 suurin menetyksin, mutta Suomen itsenäisyys säilyi.

Talvisodan aikana talvi oli ollut todella kylmä ja kovat pakkaset kohtelivat meitä evakkoja kaltoin. Muistan kun kerran evakkoaikana talvella 1940 Jääskön kylässä katselin isompia lapsia, jotka laskivat suksilla mäkeä Ounasjoelle. Palelin kovasti ja sairastuin sitten pahoin. Evakkoreissun seurauksena sain keuhkokuumeen ja syksyllä 1940 minut siirrettiin Muurolan tuberkuloosiparantolaan hoidettavaksi. Meno sinne oli pienelle pojalle kova pala. Äitini saatteli minut Kemijärven asemalle, jossa minua lähti viemään kunnan terveysisäris. Äitini ja saattaja menivät yhdessä junanvaunuun. Siellä äiti kehotti minua istumaan, hän halusi käväistä vielä asemalla. Kun hän oli poistunut junasta, nytkähti juna liikkeelle. Minulle tuli kova hätä ja huusin muistini mukaan täyttä kurkkua. Tuntui, että koko maailma kaatui. Tuo tunne on ollut minun mukanani koko ikäni.

Seuraava muistikuva minulla on Muurolan parantolan pitkältä käytävältä, jossa seinustalla oli lapsille sopivan kokoinen pöytä ja tuoli. Istuin siinä ja itkin ja itkin kovaa elämäni. Oli kai pelkoa ja pettymystä äitiini. Olin silloin neljä- ja puolivuotias poika. Luottamus äitiin oli mennyt. On se kuitenkin palannut pitkän ajan päästä, kun asia on selvinnyt ja olen sen ymmärtänyt. Pääsin sairaalasta kotiin viisivuotiaana kevättalvella 1941. Talvisota oli päättynyt 13.3.1940 ja meidän perhe oli saanut siirtyä Jääsköstä takaisin Tonkopurolle. Meille tuli sitten asumaan kaveriksi Heikki-ukkini perheineen äidille avuksi.

Jatkosota Suomen ja Neuvostoliiton välillä käytiin ajalla 25.6.1941–19.9.1944. Tonkopuron kylä joutui jatkosodan jalkoihin kesällä 1942 saksalaisjoukkojen tultua seudulle. Asutusalueelle saksalaissotilaat perustivat venäläisiä vankeja varten pienen vankileirin, jossa tapahtui kaikenlaista.

Erään kerran vankiryhmä oli sahaamassa puita kotini lähellä ja uteliaana poikana riensin katsomaan tuota tapahtumaa. Jostakin syystä saksalaissojilaalla, jonka lähellä olin, laukesi ase, tästä lähtenyt ilmopaine rikkoi vasemman korvani tärykalvon. Sitä ei hoidettu silloin ja sodan jälkeen käytiin Oulussa korvalääkärissä, mutta siitä ei ollut apua. Kuulo meni ja se haittasi myöhemmin aikuiselämää. Kylämme yli lensi hyvin usein venäläisiä pommikoneita, olihan meiltä vain 40 kilometriä Kemijärven kirkonkylään ja samalla suunnalla oli Rovaniemen kauppala. Näimme useita ilmataisteluita, kun saksalaiset ja suomalaiset antoivat venäläisille kyytiä ilmatilassa.

Joutuimme kokemaan vielä yhden evakkomatkan. Jatkosodan jälkeen alkoi Lapin sota 15.9.1944 Suomen ja Saksan välillä. Lapin sota loppui seuraavana keväänä 27.4.1945 saksalaisten sotilaiden tekemien Lapin tuhopolttojen ja alueiden miinoittamisen jälkeen. Evakot vietiin nyt Kemijärveltä lähteneissä härkävaunuissa Pietarsaaren ympäristöön. Meidät sijoitettiin ruotsinkieliselle seudulle, Ähtävälle Finnholmin tilalle Ähtäväjoen varrelle. On kerrottu, että Ähtävä oli ottanut kieliongelmista huolimatta hyvin vastaan Karjalan ja myöhemmin sinne tulleet Lapin evakot.

Evakosta tultiin kesän alussa 1945 takaisin Tonkopurolle, Suomutunturin kupeelle. Kotikylän maantie oli rikottu ja miinoitettu, kauppaa eikä koulua ollut. Alkoi voimakas jälleenrakentamisen aika. Töitä oli ja työntekijöitä myös. Sahattiin puutavaraa rakennuspuiksi ja hakattiin metsiä. Perustettiin kylä ja rakennettiin asukkaille talo ja navetta sekä 2 hehtaaria peltoa. Sillä oli tultava toimeen. Valtio vei meidän 40 hehtaarin palstasta 4000 runkoa suurinta tukkipuuta talon hinnasta. Se oli suuri lovi köyhän asutustilallisen kukkaroon aikana, jolloin oli rakennettava toimeentuloa ja otettava kiinni hukattuja sotavuotia. Mutta näin olivat herrat päättäneet.

Kotini Tonkopurolle 1940-luvun loppupuolella. Kuva: Sauli Jumiskon kotialbumi.

2. Lapsuusvuosien vaihtelevat koulutiet

Olin täyttänyt seitsemän vuotta vuonna 1943 ja tuli koulun aloitus. Tonkopuron kylässä ei ollut kansakoulua ja minut vietiin silloin jatkosodan aikana syntymäkylääni Posion Mourujärvelle supistettuun kansakouluun ensimmäiselle luokalle elokuussa 1943. Syyslukukausi oli 1–3 luokilla neljä viikkoa elo-syyskuussa ja samoin touko-kesäkuussa. Koulunkäynti oli hauskaa ja siellä tunsin viihtyväänsä. Salmelan pirtissä istuin Ahon Matin rinnalla kahden istuttavassa pulpetissa ja opettelinkin aakkosia lukemaan ja kirjoittamaan, myös numeroita opettelinkin. Välitunnilla pelattiin pitkää palloa. Palloiksi kannoimme mummolan kellarista perunoita. Niitä maalaiskylässä riitti ja paljon niitä

tarvittiinkin, kun ne eivät kestäneet monta mailaniskua. Järveen ei saanut mennä uimaan, se oli kiellettyä. Sanottiin, että "Kinkkanokka tulee ja vie pois, jos menette uimaan". Se oli pelottava asia. Kolmas jakso, toinen luokka kesti vain hetken. Vaikka jatkosota loppui 19.9.1944, alkoi taas uusi sota. Lapin sodan alettua 15.9.1944 isä oli edelleen rintamalla ja minä jouduin jättämään Posion Mourujärven, erämaakylän koulun ja lähtemään muun perheen mukana ruotsinkieliselle seudulle, Ähtävälle evakkoon. Meidät vietiin Kemijärveltä lähteneessä tavaravaunussa Kolpin rautatieasemalle ja sieltä sitten Pietarsaaren seudulle Ähtävälle ja edelleen Finnholmin tilalle. Ähtävällä jäi sitten yksi kouluvuosi väliin, kun koulu, mikä oli ruotsinkielinen, oli niin kaukana evakkopaikasta ja kuljetusta sinne ei oltu järjestetty.

Tulimme siis evakosta kesän alussa 1945 Tonkopurolle takaisin. Tonkopurolla ei ollut siihen aikaan koulua, mutta syksyllä 1945 alkoi naapurikylässä Räisälässä koulu. Räisälän koulu oli säästynyt sodan hävitykseltä. Pääsin sinne kouluun ja minut sijoitettiin majoitukseen erään talon pirttiin. Isäni oli esittänyt, että pääsisin kolmannelle luokalle, koska osasin lukea ja tunsin numerot. Räisälän koulu oli kolmiopettajainen ja johtajaopettaja oli tunnettu taidemaalari Väinö Salminen.

Koulussa oli 1–2 luokat meidän luokan vieressä ja siellä oli jänniä tarvikkeita, joihin me kolmasluokkalaiset emme saaneet koskea. Minua kiinnosti kovasti muovailuvaha. Kerran huomasin oven pielessä kaapin päällä vahapalloja. Tunsin suurta halua puristella tuota palloa. En ollut koskaan saanut koskettaa muovailuvahaa ja se tuntui kivalta. En voinut vastustaa kiusausta ja otin sen käteeni ja aloin puristella sitä. Oli hieno tunne käsitellä sitä. Äkkiä kuulin jonkun tulevan ja panin peloissani mötikän peloissani taskuuni ja poistuin paikalta. Illalla sitten kortteeripaikassa otin vahan esille ja muovailin sitä talon lasten kanssa.

Seuraavana päivänä kun menin kouluun, kaikki tuntuivat tietävän, että Sauli oli varastanut muovailuvahaa. Minä säikähdin ja olin aivan vauhkona. Välitunnilla jouduin koulukiusaamisen kohteeksi ja piilouduin koulun takana oleviin lentopommikuoppiin, jotka olivat syntyneet vihollisen pudottamien pommien räjähdyksissä. Makasin mahallani pommikuopassa, ja kun nostin katseeni, seisoi koko koulun porukka kuopan reunalla ja pilkkasi varasta. Oli se kova koetus. Opettaja oli viisas ja ymmärtäväinen. Hän keskusteli ja otti selvää, miksi tein näin. Jatkossa sain oman muovailuvahapallon, millä sain askarrella. Opettajana oli myös nuori sodasta palannut upseeri. Koululaiset saivat paljon urheiluvälineitä ja talvella hiihdettiin oikein kunnolla kilpaa ja oikein monta kertaa. Itse olin kuitenkin heikko hiihtäjä. Opettajatkin tiesivät minun talvisodan aikaisen sairaalareissun. Koulussa pelattiin palloa perunoilla ja meillä oli myöskin keihäitä, kiekkoja, kuulia ja korkeushyppytelineet. Välituntivalvontaa ei silloin ollut ja monta hiuskarvan varassa olevaa onnettomuutta oli sattua. Kukaan ei kuitenkaan loukkaantunut, eikä saanut vaikeimpia vammoja.

Koulu sujui muuten hyvin, mutta en osannut oikealla tavalla lukea, enkä osannut koskaan läksyjä. Usein opettaja Räsänen Emmi jätti minut laiskan läksyille. Läksyjen osaaminen oli tosi vaikeaa. Kun valmisteltiin joulujuhlaa vuonna 1945, ei minua otettu mihinkään näytelmään mukaan. Opettaja ajatteli, että Saulilla on niin huono muisti, ettei hän opi vuorosanoja. Kävi kuitenkin satumainen onni. Eräs Urho-niminen poika alkoi änkyroidä, eikä suostunut opettajan kanssa yhteistoimintaan ja

näytelmä uhkasi jäädä esittämättä. Joulukuun oli vain viikko aikaa. Opettaja varmaan ajatteli, että annetaan se tuolle Saulille, onpahan se siellä toisten täyteenä. Olin ikionnellinen kun menin kortteeripaikkaan. Otin heti näytelmäosani esille ja aloin lukea innostuneena. Kun seuraavana päivänä opettaja otti ryhmän harjoittelemaan, oli hänelle ja koko ryhmälle valtava yllätys valmiina. Sauli osasi osuutensa kuin vettä valaen. Siitä lähtien Saulilla ei ole ollut vaikeaa oppia lukemaansa, eikä ole tarvinnut "laiskoilla" istua.

Näin yksi luokka käytiin koulua Räisälässä. Räisälästä siirryin Tonkopurolle supistettuun kouluun syksyllä 1946. Kansakoulu toimi Kellonkummun talossa vuosina 1946–1950. Uusi koulurakennus Tonkopurolle valmistui vuonna 1950. Ensimmäisenä opettajana Tonkopurolle oli ylioppilas Martti Jussila. Hän toimi myöhemmin kasvatustieteen professorina Oulussa. Kerran opettaja jätti minutkin jälki-istuntoon ja meni koulun vieressä kulkevan tien varressa olevalle proppipinolle parkkaamaan. Hän saisi siten pientä sivuansiota lisähankkeestaan. Hän parkkasi kaksimetrisiä propseja niin innokkaasti, että unohti meidät oppilaat. Kello tuli neljä, viisi ja kuusi. Vasta kello seitsemän lopulla hän tuli koululle. Kyllä hän säikähti, kun hän huomasi oppilaat. Hän todella järkyttyi ja taisi pelätä vanhempien reaktioita. Mutta vanhemmat ymmärsivät asian ja asia jäi silleen. Koulu meni muutoin mukavasti. Koulumatka kuljettiin kesällä kävellen ja talvella hiihtäen. Hiihtolatu oikaisi suoraan metsien kautta ja meillä oli ladunvarressa laavupaikka ja tulistelut.

Tonkopuron koulu valmistui vuonna 1950. Kuva: Sauli Jumiskon kotialbumi.

Vuonna 1949 oli tullut pakolliseksi seitsemäs luokka kansakouluun. Tonkopuron koululla oli ongelma yhden oppilaan osalta. Akolan Jorma oli saanut kipinäpöytäkirjan Raakun savotalta. Jorma kävi kylällä lauantai-iltana, jolloin meillä oli tapana kokoontua teitten risteykseen päätiellä. Me kuljimme Kervisen kahvilan ja näiden teiden väliä illalla useaan kertaan. Sinne Jormakin tuli ja kertoi, kuinka hänellä oli mukava homma. Päivät saa nukkua ja yöt lukea savotan lainakirjastoa. Kunhan välillä muistaa panna puita savottapirtin kaminaan. Kirjat tulivat Rovaniemeltä Rovalan opiston lainakirjastosta. Tuo kirjasto savottapapin perustamana oli toiminnassa kaikilla toiminnassa olevilla savotoilla, niin myöskin Raakun savotalla. Jorman olisi pitänyt olla koulussa, mutta pienikin tulonlähde oli perheelle tervetullut. Lopulta Jorman oli tultava kouluun ja hän kävi seitsemännen luokan loppuun meidän kanssa. Koulu loppui keväällä muiden luokkien kanssa 31.5.1950.

Vuonna 1949 oli tullut pakolliseksi seitsemäs luokka kansakouluun. Tonkopuron koululla oli ongelma yhden oppilaan osalta. Akolan Jorma oli saanut kipinäpöytäkirjan Raakun savotalta. Jorma kävi kylällä lauantai-iltana, jolloin meillä oli tapana kokoontua teitten risteykseen päätiellä. Me kuljimme Kervisen kahvilan ja näiden teiden väliä illalla useaan kertaan. Sinne Jormakin tuli ja kertoi, kuinka hänellä oli mukava homma. Päivät saa nukkua ja yöt lukea savotan lainakirjastoa. Kunhan välillä muistaa panna puita savottapirtin kaminaan. Kirjat tulivat Rovaniemeltä Rovalan opiston lainakirjastosta. Tuo kirjasto savottapapin perustamana oli toiminnassa kaikilla toiminnassa olevilla savotoilla, niin myöskin Raakun savotalla. Jorman olisi pitänyt olla koulussa, mutta pienikin tulonlähde oli perheelle tervetullut. Lopulta Jorman oli tultava kouluun ja hän kävi seitsemännen luokan loppuun meidän kanssa. Koulu loppui keväällä muiden luokkien kanssa 31.5.1950.

Olisin halunnut opintielle enemmänkin, mutta äiti oli sanonut, että meillä ei ole varaa kouluttaa lapsia oppikoulussa. Syyskesällä 1950 menin sitten jatkokurssille. Kurssit pidettiin elokuussa Kärvasvaaran tukkisavotalla. Kauniin järven rannalla oli kämppäarakennukset ja meitä Kemijärven poikia oli

useampi kuin kymmenen. Opeteltiin pöllin tekoa, tukintekoa, sahan viilausta, kirveen teroitusta, kaikkia metsänhakkaajan työnkuvaan kuuluvia töitä. Osaavana opettajana toimi työnjohtaja Mulari. Teimme myös kuokalla ja lapiolla polkuja, joita myöten hakkurit saattoivat kulkea polkupyörillä. Se oli edistystä kun kulki työmaalla polkupyörällä töihin. Tuolla savotalla muodostui myös kaksi jalkapallojoukkuetta, Isokylän Pallopojat vastaan muut kylät. Ottelut olivat kovia, mutta hauskoja. Kun minulla oli pitkä matka kotiin, olin viikonloputkin savotalla. Siellä kalastelin savotan verkoilla ja siitä hommasta minä pidin.

Jatkokurssin jälkeen tuli eteen kysymys, mistä saisin työtä ja miten tulen toimeen. Aluksi pääsin Lapin insinööripiirin mittapojaksi, kun alettiin tehdä ja kunnostaa maanteitä asutusalueella. Teknikko tykästy minuuun ja antoi iltaisin oppia matematiikassa ja tien suunnittelussa. Hän oli sitä mieltä, että minun pitäisi pyrkiä Oulun teknilliseen kouluun. Kun en saanut tietoa, miten sinne pyritään, se asia jäi vain keskustelutasolle. Talveksi menin Kemi-yhtiöön merkkipojaksi ja ylösottajaksi. Seuraavana syksynä jouduin metsuriksi. Pelättiin kuitenkin keuhkosairauden uusimista, niin isä esitti, olisiko minulla kiinnostusta lähteä lukemaan rakennusmestariksi. Voisin hakea Teräksen rakennustyömaalle harjoittelijaksi. Hän oli jo valmistellut asiaa.

3. Nuoruuden kulta-aikaa kansanopistossa ja opettajaseminaarissa

Opintokerhossa olin opettajalta kuullut myöskin kansanopiston mahdollisuudesta. Lähin sellainen oli Kuusamossa. Hakuaika oli jo mennyt, mutta lähetin sinne hakupaperini. Sainkin sitten kutsun syksyllä 1.9.1953 alkavalle kurssille Kuusamon kansanopistoon. Kansanopisto-aika oli minulle kultaakin kalliimpaa. Se avasi monia luokkia tiedon hankintaan. Opintoaika teki meistä harrastavia, aktiivisia ja elämän makua maistelevia nuoria ihmisiä. Meitä oli yhteensä 80 oppilasta siellä, tyttöjä 60 ja poikia 20. Tein ahkerasti puukäsitöitä ja suunnittelin aloittavani puusepäneristä. Iltaisin tein ahkerasti töitä pajalla ja samalla pohdiskelin eri mahdollisuuksia. Opiskelu kesti 31.5.1954 asti.

Kansanopiston jälkeen huomasin lehdessä ilmoituksen, että Osuusliike Salla hakee työntekijöikseen nuoria, joista koulutetaan myymälänhoitajia. Sain sieltä töitä ja työt alkoivat 1.6.1954. Parin kuukauden jälkeen menin johdon puheille ja ilmoitin, että haluan päästä johonkin myymälään, koska palkka oli niin huono, että sillä ei pärjää. Sain komennuksen lihaosastolle. Tein sitten palkan lisäksi siellä sivuhommia. Jos teurasti lampaan tai mullikan, sai palkaksi kokonaisen 1,5 kg painavan Teemakkarapötkön ja ranskanleivän. Niinpä minä sunnuntaisin ja iltaisin tein teurastushommia ja sain ylimääräistä ruokaa. Tämä tuntui ruhtinaalliselta tällainen järjestely.

Vapaa-aikana törmäsin kylällä tuttuihin opistokavereihin. Heiltä sain kuulla, että pari tuttua kansanopiston kurssilaista oli mennyt Kajaanin opettajaseminaariin. Silloin välähti minulle ensi kerran mieleen kansakoulun opettajan ura. Jos hekin, niin miksen minäkin. Samaa valiojoukkoahan minäkin olin. Otin selvää, miten opettajaksi päästään.

Keväällä 1955 hain Kemijärven seminaariin ja elokuussa oli pääsykokeet. Kokeiden jälkeen pääsin kolmenkymmenen onnellisen joukkoon, jotka oli valittu seminaariin opettajiksi opiskelemaan.

Olinpa todella iloinen. Näin minusta tulee kansakouluopettaja. Ja niin minusta tulikin. Miksi halusin opettajaksi? Olin seurannut syntymäkyläni Mourujärven koulua koko ikäni. Sotien jälkeen siellä oli aina opettajapula. Kemijärven opettajaseminaari oli arvostettu oppilaitos. Seminaarissa vaalittiinkin sellaisia arvoja, kuten uutteruutta, vaatimattomuutta ja kotiseuturakkautta. Paikkakuntalaisten silmissä se oli kulttuurin kehto. Seminaarilaiset esittivät näytelmiä, osasivat lausua runoja sekä laulaa ja soittaa. Urheilussakin ne näyttivät mallia kauppalan oppikoululle. Muut koulut halusivat usein näitä hyvin käyttäytyviä ja siistejä seminaarilaisia omalle koululleen esiintymään.

Aloitin opiskeluni Kemijärven opettajaseminaarissa 1.9.1955. Koko seminaariajan pidin tavoitteena valmistumisen jälkeen mennä Mourujärvelle opettajaksi. Opiskelu opettajaseminaarissa kesti viisi vuotta. Seminaariaika oli todella tiivistä ja monipuolista koulutusaikaa. Koulu oli sisäoppilaitos ja sillä ei ollut mitään koulumaksua. Asumisesta ja ruoasta oli pieni maksu. Vapaaoppilaspaikalla ei sitäkään tarvinnut maksaa. Oppilaista näki oikein päällepäin, että heillä oli kova oppimisen halu ja sitä tuki opettajien halu opettaa meistä kansansivistäjiä. Koulupäivä alkoi kello 8 ja päättyi illalla kello 17, viimeisellä luokalla vasta kello 18. Siihen päälle oli soittotunnit aina puoli tuntia kerrallaan. Ne oli todella käytettävä, sillä vuoroja ei ollut aina saatavilla. Oli opittava ensin piano ja sen perään harmoni ja jokin muu soitin. Minulla se oli urut. Musiikissa oli osattava virsikirjan virret soittaa ja laulaa, samoin kansanlauluja mahdollisimman paljon ja suurien säveltäjien teoksia. Sitä varten tuli hankkia nauhuri ja nauhoja, joilla oli eri sävellyksiä. Samoin oli perusteellisesti tutustuttava ainakin yhteen maailmankuuluun säveltäjään. Minä otin kohteeksi Mozartin. Maalaispojalle, kuten minä, koulu oli elämys. Olinhan koko ikäni halunnut opintielle ja nyt olin sinne päässyt. Oli kunnia-asia osata läksyt, menestyä kokeissa ja olla muutenkin opettajien taholta hyväksytty.

Ensimmäiset kaksi vuotta luettiin tiiviisti keskikoulun kurssit. Alusta pitäen painotettiin käyttäytymistä, pukeutumista, kouluasuna tuli olla solmiolla varustettu puku miehillä ja naisilla hameasut. Farkkuja ja housuasuja ei tytöille sallittu. Tansseissa kulkeminen oli kielletty, samoin ravintoloissa. Jos koeoppilasaikana tavattiin tällaisista paikoista, tiesi se potkuja koulusta. Laiskuudenkin takia saattoi joutua ulos. Alkoholi oli synty kauhustus.

Kasvioppi oppiaineena keskittyi joka syksy elokuussa ympäristössä löytyvien kasvien tutkimiseen. Jokaisen piti kerätä vähintään 200 kasvia kansioonsa kiitettävän numeron saamiseksi. Ne piti myöskin tunnistaa ja selvittää niiden rakenne. Kaksi ensimmäistä kesää niitä kerättiin. Vanhemmat oppilaat pois lähtiessään tarjosivat kaupaksi kansioitaan, mutta eivät kaikki. Minä säästin kansioni ja se on nyt tyttärelläni Eijalla. Samoin tuli kerätä hyönteisiä ja perhosia. Tämä oppi meni sitten mukanani kansakouluun. Maantiedossa laadittiin hyvin paljon referaatteja eri maista ja maanosista. Opetuksessa ei tunnettu videoita, televisiota ja vain rajoitetusti filmejä. Diasarjat olivat jokapäiväisessä käytössä. Historia ja uskonto olivat "päättäsaineita", samoin kasvatusoppi ja siihen liittyvä didaktiikka. Opettaja ei ollut kovin innoittava.

Äidinkieli oli seminaarissa aivan oma maailma. Lehtori Kariniemen johdolla käsiteltiin kielen rakenne ja opeteltiin kirjoittamaan mahdollisimman paljon ja hyvin. Luettiin kirjallisuudesta kotimaiset suuret nimet ja tuotteet, sivuttiin maailman kirjailijoita ja harjoiteltiin suullista lausuntaa

ja näyttelemistä. Näytelmäpiirimme esitti paikkakunnalla kokoillan näytelmiä muun muassa P. Hamilton: *Köysi*, jossa minulla oli toinen pääosa. Toinen osa oli Pirttijärven Paulilla, josta opettaja-aikana tuli laajasti tunnettu taiteilija. Käytiin myöskin vierailulla Kemijärven ulkopuolella ja muissa oppilaitoksissa.

Kuvaamataidossa oltiin tuottoisia. Vaikkakin lehtori Olli Orava painotti hyvin paljon taidehistorian ja muinaisen Kreikan ja Rooman aikaisia taiteita. Alastonta naisen vartaloa piirrettiin tunteja ja tunteja. Opittiin tietämään, mikä on maailman kaunein viiva. Se on naisen lantion kaarre. Myös alaston mies oli kohteena. Maalattiin myös akvarelleja, joita työstettiin muina aikoina.

Liikunta oli monipuolista ja kehittävä. Johdettu telinevoimistelun harjoittelu kohensi yleistä kuntoa. Urheilusuoritukset ja tulokset paranivat vuosi vuodelta. Telinevoimistelussa edettiin Pohjoiskalottitasolla mestaruuteen, joka saavutettiin Kiirunassa talvella 1958 kolmimaaottelussa. Olimme todella kehittyneet parissa vuodessa huimasti ja saimme ensimmäisen rahakorvauksen voimistelusta. Esitimme siellä paikallisella tanssipaviljongilla *ryhmäpermanto*-ohjelman, esityksen jälkeen järjestäjät ojensivat ruskean kirjukuoren meille jokaiselle kouraan.

Harrastetoiminta seminaarissa oli vilkasta. Osallistuin kuvaamotaitoon, musiikkiin, kuorolauluun, telinevoimisteluun ja yleisurheiluvalmennuspiiriin, eri palloilukerhoihin ja kaikkeen mahdolliseen, mistä olisi hyötyä opettajan työssä. Niinpä harrastukset täyttivät ne lyhyet vapaa-ajat ja viikonloput. Voi sanoa, että olimme kokovuorokautisia opettajiksi opiskelevia nuoria. Kun valmistuin 31.5.1960, tunsin olevani sellainen opettaja, että uskallan mennä opettajaksi mihin vain. Olin pitänyt silmällä Mourujärven koulun opettajan paikkaa koko opiskeluajan. Mutta sinne oli jo vuonna 1958 valittu opettajaksi pätevä mies. Siksi katsoin mahdollisimman läheltä työpaikkaa ja se löytyi Posion Sirniön kaksiohjaajaisesta koulusta.

Kemijärven seminaarista vuoden 1960 toukokuussa valmistuneiden opettajien ryhmäkuva. Kuva: Sauli Jumiskon kotialbumi.

4. Sydämellä ja innolla kansakouluopettajan työhön syrjäseuduille

Valmistuttuani 31.5.1960 menin heti kansakouluopettajan virkaan Posion Sirniöön, jossa opetustyöni aloitin sitten syyskuun alussa. Koulu oli kaksiohjaajainen, opetusta koulussa annettiin kuutena päivänä viikossa. Sirniön kylä on Posion eteläisin kylä Taivalkosken suuntaan. Kylä on vanhalla suojaisella Sirniövaaran ja Unilammen välisellä etelärinteellä. Muutaman kilometrin päässä ovat Kynsijärvi ja Kostonjärvi. Sirniön kansakoulu oli rakennettu vaaran itälaidalle nousevan tien korkeimmalle kohdalle. Sieltä oli hyvät näkymät kylään ja sen ympäristöön.

Minun oli helppo aloittaa työnteko syksyllä, kun seminaarista saamani opit olivat niin lähellä, että kaiken vielä muisti, osasi ja taisi. Lapset olivat valoisia ja auliisti opetusta vastaanottavia. Vanhemmat halusivat, että kodeissa käydään ja siihen oli sunnuntaisin aikaa. Kylässä oli nuorisoseura ja joukolla nuoret tulivat kerhotoimintaan. Olin avioitunut kesällä 1958 Mourujärvellä työssä olevan Irja Aatsingin kanssa ja meillä oli 16.1.1960 syntynyt Eija-tytär. Olin siis jo isä ja opettaja. Kyläläiset ottivat perheeni hyvin vastaan. Armeijaan ilmoittauduin 15.6.1961 Hämeenlinnan Suomenkasarmille Panssarirykmenttiin. Ilokseni Mourujärven opettajan paikka oli tullut auki ja tulin valituksi sinne. Sirniöstä lähtiessäni 31.7.1961 panin alulle hankkeen saada Mourujärvelle sähköt.

Ensimmäinen luokkani opettajana Sirniön kansakoulussa 1960/1961. Kuva: Sauli Jumiskon kotialbumi.

Syntymäkyläni Mourujärven kansakoulussa Posiolla opettajan virkasuhteeni alkoi 1.8.1961. Koulu oli alkujaan toiminut yksiopeettajaisena vuodesta 1937 lähtien. Sota-aikana oli koulua käyty supistettuna Salmelan, minun mummolan pirtissä. Varsinainen kansakoulu oli rakennettu myöhemmin vuonna 1948. Nyt se oli kaksiopeettajainen koulu, jossa oppilaita oli noin 70.

Mourujärven vuonna 1948 rakennettu kansakoulurakennus vuonna 2007 kuvattuna. Kuva: Sauli Jumisko, Jumiskon kotialbumi.

Asevelvollisuuden vuoksi olin ollut virkavapaalla. Kesken koulutuksen tulin opettajan viranhoitoon vappuna 1962. Niin oli yläkoulun opettaja pukeutunut Panssarirykmentin sotilaspukuun, jossa oli kokelaan arvomerkit. Silloin ei saanut lomallakaan esiintyä siviilivaatteissa. En saanut lupaa viranhoidossakaan käyttää siviiliasua. Kevät meni nopeasti. Koululla ei arkisto ollut missään kunnossa. Tiskipöydän halkolaatikkoon oli heitetty saapunut posti ja mapit olivat tyhjiä. Ei edes "päteväkään" opettaja ollut pitänyt arkistoa järjestyksessä, puhumattakaan sijaistaneista ylioppilaista. Työtä oli paljon edessä.

Kun koulu alkoi taas kesän jälkeen 1.9.1962, ilmestyi koulun luokkaan 85 oppilasta. 3–6 luokalle tuli niin paljon tulijoita, etteivät kaikki sopineet istumaan, eikä heille ollut edes varattu pulpetteja. Alkoi vimmattu koulun kolmiopettajaiseksi luominen. Alkuhämmin jälkeen toiminta pyörähti käyntiin innostuneessa ilmapiirissä. Mourujärvellä oli todella paljon työtä. Opetus oli ollut huonoissa käsissä. Seitsemäs luokka oli opetussuunnitelmasta vuoden jäljessä ja kaikilla luokilla matematiikka oli

samanlaisessa tilassa. Kun hartiavoimin tehtiin töitä, oli ilo keväällä huomata, että opetus suunnitelmassa tavoite määrällisesti saavutettiin.

Liikunnan opetus oli myös ollut heikoissa kantimissa. Koululla oli kyllä ajan henkeen kuuluvat puolapuut, rekki, varastossa pukki, ponnahduslauta, katossa roikkuvat köydet, kulunut jalkapallo ja pari heikkokuntoista mattoa. Höyläpenkit oli ladottu varastoon päällekkäin pinoon. Kun uusi, nuori opettaja oli ollut innostunut seminaariaikana telinevoimistelusta ja sijoittunut hyvin kalottimaaotteluissa Tromssassa ja Kiirunassa, niin eipä tilanne paljoa naurattanut. Koulun oppilailla oli vain yhdet sukset, vaikka kyseessä oli maalaiskylä Posio. Aloitettiin voimakas hiihdon opetus-kampanja. Se tehtiin yhteistoiminnassa naapurikoulujen kanssa. Apua saatiin paikalliselta urheiluseuralta Posion Pyrintä. Hiihdossa kehityttiinkin aika nopeasti.

Illat pidettiin koululla nuorten kerhoja ja oppilaille oppilaskerhoja. Monet tunnit uhrasin aikaani, kun liimailin katkenneita suksia ja opetin voitelua. Koska oppilailla oli heikko hiihtotaito alkuvaiheessa, rikkoivat he suksia myötämässä. Oli opetettava mäenlasku aivan ensiksi. Eihän hiihtämisestä muuten tule tolkkua, jos ei osaa pysyä pystyssä mäkeä laskiessa. Suksien saamiselle ei ollut vaikeuksia. Vanhemmat hankkivat niitä mielellään.

Toinen asia, johon piti heti alussa kiinnittää huomiota, oli poikien pitkät tukat. Heillä oli jo silloin pitkä letti, vaikka muualla sitä muotia ei vielä ollut. Se johtui siitä, että kylässä ei ollut leikkausvälineitä. Olin armeija-aikana hankkinut sähkötoimisen hiustenleikkurin, jolla kartutin varusmiespalvelun pientä päivärahaa. Osasin taidon leikata poikien tukat. Välitunneilla koulun käytävällä sitten toimi parturi, joka lyhensi poikien tukat säädylliseen mittaan. Monet vanhemmatkin alkoivat käydä opettajan parturissa. Siitä tuli yksi koulun palvelunumero.

Työn sisältö oli kokonaisvaltaisen oppimisen, käyttäytymisen ja harrastustoiminnan ohjaus. Lapset kunnioittivat kylän opettajaa ja tekivät niin kuin opetettiin. Opettaja vaikutti myös jatko-opintojen valintaan ja niihin innostamisiin. Mourujärven kylän ensimmäiset ylioppilaat tulivat keskikouluun vuonna 1963 innostuttamistani oppilaista.

Heti ensimmäisen syksyn 1961 aikana, aivan syyskuun lopulla oli koululla "Valon juhla", kun saatiin Posion Mourujärvelle sähkö. Sähkö muutti kylän elämän aivan ratkaisevasti, helpotti ja toi positiivista tunnetta kyläläisille. Sähkön myötä opettaja hankki television. Se herätti suurta mielenkiintoa. Kylän sukulaiset kävivät iltaisin katsomassa televisiota ja joku katsoi koko iltaohjelman läpi, vaikka talonvaki oli jo nukkumassa. Opettaja ja kylänväki elivät hyvässä luottavaisessa hengessä.

Kylä oli yhdistetty kunnan keskusta maantiellä, joka lopullisesti valmistui sorapintaisena 1950-luvun lopulla. Salmen yli johti pukkisilta, jonka kannella nuorisoyhdistys ja maamiesseura pitivät kesäisin tansseja. Autoliikenne oli niin pientä, ettei se häirinyt siltatansseja.

Kun tieyhteys oli saatu, tuli eteen postinkulku. Kyläläisten toivomuksesta opettaja otti yhteyttä postiin ja asia hoitui niin hyvin, että postiauto jatkossa ajoi kerran päivässä ja posti kulki. Sitten tuli eteen puhelinasia. Muutama juttelu opettajalta ja ilmoitus silloiselle Telelle ja puhelimet oitis asennettiin. Kylään tuli oma puhelinkeskus ja keskuksen hoitaja.

Kesäaikaan piti koululla kylän Rauhanyhdistys suuria seuroja. Väkeä oli yli sata henkeä lähikylistä ja useita saarnamiehiä. Ensimmäisiin seuroihin tarjouduin säästämään Siionin virsiä. Tauolla saarnamiehet vietiin yläkertaan kahville. Mutta minua ei kutsuttu, koska en ollut tehnyt liikkeen mukaista parannusta. Tämä syntiseksi tuomitseminen loukkasi minua ja lopetin säästämiset. Opettajalla oli myös televisio, jota vanhalestadiolaiset eivät hyväksyneet. Kerrotaan erään emännän pudotaneen pojan ostaman television vinttikaivoon. Toinen emäntä oli ollut kantamassa syntistä televisiota järveen.

Keväällä 1967 alkoi tuntua pienen lestadiolaiskylän henki ahdistavalta. Mieli teki uusia haasteita. Hakeuduin kansalaiskoulun yleisaineiden opettajan valmistuskurssille Hämeenlinnaan ja hankin yleisaineiden opettajan pätevyuden. Opintojen jälkeen vuonna 1968 palasin Posiolle. Mutta Posiolle ei tullutkaan kansalaiskoulun yleisaineiden opettajan virkaa. Mutkien kautta sain viran Karttulan kunnasta.

Opettajana olin ollut mukana maalaiskylän kaikissa tapahtumissa. Työ Mourujärvellä oli ollut monipuolista. Olin saanut olla opettajana, kanttorina, parturina, sähkömiehenä, postimiehenä, puhelinmiehenä, pankkimiehenä, tiemiehenä, suksien korjaajana ja voitelijana, hiihtovalmentajana, kerhonvetäjänä, televisiopirtti-isäntänä, arkistonhoitajana, kylän kalamiehenä jne. Sitä en uskaltanut seurausten välttämiseksi paljastaa kyläläisille, että hallitsin hyvin myös teurastushommat.

Meille oli syntynyt perheeseemme toinen lapsi Jari-Pekka. Näin olimme nelihenkinen perhe. Ja minulla oli sitten kaikkien muiden toimien lisäksi myös aviomiehen ja isän rooli. Ei koettu yksitoikkoisuutta siellä syrjäseudulla. Mutta tuli kuitenkin aika tutustua uusiin asioihin ja seutuihin. Jätin haikeat hyvästit syntymäkylälleni ja muistorikkaalle Mourujärven koululle 31.7.1969.

5. Kansalaiskoulun opetustyötä ja opiskelua

Hämeenlinnan seminaarissa suoritettujen opintojen jälkeen olin saanut kansalaiskoulun opettajan pätevyuden vuonna 1968. Yleisaineiden opettajan viran sain seuraavana vuonna Karttulan kunnassa. Virkasuhteeni alkoi 1.8.1969. Tulo Karttulaan oli eriskummallinen järjestelyjen osalta. Kunnassa kouluhallinnossa työskentelevät olivat asennoituneet siihen, että uutta viranhaltijaa ei tule. Silloin ei tarvinnut varautua asuntojen järjestelyihin. Kuntaan muutti nyt kuitenkin uusi Karttulan kansalaiskoulun yleisaineiden opettaja perheineen. Kun asuntoa ei ollut mitään antaa, muuttokuorma tyhjennettiin kansakoulun käytävään. Kun illalla sitten istuttiin ulkoportailla, tuli mieleen pieni katumuksen poikanen, miksi olemme täällä. Koulunjohtaja jakoi ensimmäisenä päivänä oppitunnit aineittain. Minulle hän määräsi kylmästi äidinkielen, musiikin ja poikien liikunnan. Kansalaiskoulu oli todella eri kuin Mourujärven kansakoulu. Oppilaat olivat vanhempia ja murrosikäisiä.

Kummallista oli, että heillä vieläkin vaikutti kodin perintönä vapaussodan punaisten ja valkoisten väliset sodankäynnit. En kotiutunut Savoan. Lisäksi suru kohtasi perhettäni, kun vuonna 1971 syntynyt Heikki-poika kuoli samana vuonna joulukuussa. Heikin kuolema oli raskas ja voimia koetteleva. Seuraavana vuonna meille kuitenkin syntyi poikalapsi Jyrki-Tapio, mikä toi valoa elämään.

Koko ajan oli kova halu päästä takaisin Lappiin. Mutta siellä ei ollut vapaana yleisaineiden opettajan virkoja. Kansakoulujenkin virat olivat harvassa. Niinpä uutta peruskoulua suunniteltaessa tuli esille koulutoimen johtajan ja koulutoimen sihteerin nimikkeet ja niiden pätevyysvaatimukset. Aloin lukea tutkintoon vaadittavia teoksia ja kävin kesällä 1971 ja 1972 kesäyliopiston kursseja. Lopputentissä kävin kouluhallituksessa elokuussa 1972. Läpäisin keskimmäisen kouluhallinnon tutkinnon ja omasin täten pätevyyden näihin virkoihin. Sattumalta Savukoskella tuli auki koulutoimen sihteerin virka, jota hain ja tulin valituksi siihen. Virkasuhteeni Karttulan opetustoimessa päättyi 31.7.1972.

Muutin perheeni, vaimoni Irjan ja lapsieni Eijan, Jari-Pekan ja Jyrki-Tapion kanssa Savukosken erämaan syliin 6.9.1972. Se tuntui hyvältä päästä lähelle korpimaita ja kirkkaita harri- ja tammukkavesiä.

6. Savukosken peruskoulumuutos ja ammattirolit

Kymmenes päivä syyskuuta 1972 olin ensimmäistä päivää hallintohenkilönä Savukosken koulutoimen sihteerin toimistossa. Savukosken ajan alkuvuosina maan koulujärjestelmä oli muutettu peruskouluksi. Työviikko oli tullut 5-päiväiseksi. Kunnassa oli toiminnassa neljässä sivukylässä kaksiopeettajaiset peruskoulun ala-asteet, joissa toimi luokat 1–4. Kirkolla oli ala-aste, jossa toimi 1–6 luokat. Siinä toimi myös ne sivukylien 5–6 luokat. Tässä koulussa oli seitsemän opettajaa. Lisäksi oli yläaste, jossa luettiin kansalaiskoulun ja keskikoulun kursseja. Keskittäminen kirkolle oli johtanut opetustilojen puutukseen. Ala-asteella oli 217 ja yläasteella noin 160 oppilasta. Sivukylät vielä päälle.

Savukoskella koulutoimen sihteerinä 1970-luvulla.

Kuva: Sauli Jumiskon kotialbumi.

Opettajat olivat innostuneita peruskoulun tuloon. Päätäjät tukivat koulun toimintaa myönteisessä hengessä. Luokkakirjastoja ja niihin liittyviä sarjoja ostettiin paljon. Koulutoimen sihteerin virassa otin esille aloitteen lukion perustamisesta kuntaan. Muutamat kunnan lapsista kävivät lukion naapurikunnissa. Sittemmin ovat oman kunnan lapset voineet siirtyä lukion oppilaiksi heti peruskoulun käytyään. Koulutuksen tasa-arvo oli minulle tärkeä sydämen asia.

Pätevien opettajien saannilla oli vaikeuksia. Kärsittiin matematiikan ja kielten opettajien puutteesta.

Lisäksi kuntaan oli tullut aikaisemmin ongelmaopettajia, jotka olivat epäonnistuneet aikaisemmissa työpaikoissa. Henkilövalintoihin oli myös yritetty väärällä tavalla puoluepolitiikkaa harjoittaa. Etelästä oli halunnut tulla silloisen Leningradin puolueopiston käyneitä henkilöitä, jotka moittivat suomalaista koulua ja yrittivät muuttaa koululaitosta kommunistiseen suuntaan ja saada tärkeät virat aateveljilleen. Yhden taistolaisopettajan KHO lopulta oli erottanut opettajan virasta maininnalla "sopimaton peruskoulun opettajan virkaan" ja siltä osin haaveilu vallankumouksesta jäi vähemmälle. Olin koulutoimen sihteerin virassa pari vuotta ja siirryin yläasteelle yleisaineiden opettajan virkaan ja koulun johtajaksi. Myöhemmin johtajuus muuttui rehtorin viraksi, jossa olin vuoteen 1984 asti. Savukoskelle vuonna 1973 rakensimme ison omakotitalon Sarvilammen tielle. Siinä aloitti Savukosken kunta vuokralaisena kolmella ala-asteen luokalla.

Siirryin 1.8.1974 peruskoulun yläasteelle yleisaineiden opettajien virkaan ja samalla minut nimitettiin yläasteen ja kirkonkylän koulun ala-asteen yhteiseksi johtajaksi opettajakunnan esityksestä. Otin haasteen vastaan, vaikka hyvä ystäväni koulutoimentarkastaja Mikko Kaasila minua siitä varoitti. Hän tiesi, mihin liemeen minä nyt pääni pujotan. Opettajat olivat karsinoituneita: oli vanhoja kansakoulun opettajia, kunnallisen keskikoulun opettajia ja etelästä tuli yksityisen oppikoulun opettajia. Kaikkien tavoite oli opettaa mahdollisimman hyvin, mutta vain niillä keinoin ja niillä valtuuksilla, mitä koulu oli heille antanut ja opettanut.

Ristiriitatilanteet olivat jokapäiväisiä. Koko ajan koulu muuttui ja haki muotoaan. Oppilaat olivat saaneet epäpätevien opettajien ja poikkeuskurssiopettajien avustuksella tulla villiintyneiksi ja kurittomiksi. Ilmoitin koululautakunnalle, että luovun ala-asteen johtajuudesta. Stalinistit aloittivat melko pian johtajan kaatamiskampanjan mitä erilaisimmilla keinoilla häikäilemättömästi oppilaita hyväksikäyttäen. Koska olin oikeassa ja aina voitin kiistat loppukädessä, en antanut periksi. Mutta kovaa ottelu oli. Sain oppilaiden luottamuksen oikeudenmukaisesta johtajasta ja vain muutama harva oppilas sortui vallankumouksellisten mukaan. Tavoitteena oli luoda hyvä ja kaikille osapuolille kannustava työilmapiiri.

Kehittymismahdollisuuksia työnantajalta saatiin. Ilman sisäisiä opettajahuoneen skismoja, toiminta oli avointa ja kehittävä, osallistuvaa ja arvoja punnitsevaa, sanalla sanoen optimistista toimintaa. Vuonna 1981 siirryin koulutoimen sihteeriksi takaisin ja siitä nimenmuutoksen myötä 1.8.1985 koulutoimenjohtajaksi. Olin saanut nähdä ja kokea sisältä päin koulun hengen, kehityksen ja tavoitteet. Hallintohenkilönä jouduin selvittämään stalinistisia kanteluita, joita yritettiin käsitellä rauhanomaisesti. Kokeneena viranhaltijana pystyin ratkomaan rauhallisesti muitakin ongelmia. Koululait muuttuivat 1980-luvulla niin, että hallinnossa ei ollut niin paljon töitä. Kouluhallintoon tuli sivistysosasto ja sivistyslautakunta, ja koulutoimenjohtajan tuli hoitaa koko sektori.

Syksyä kohti 1.8.1990 siirryin Savukosken Martin koulupiiriin ala-asteen luokan opettajaksi. Koulupiiri muutettiin vuonna 1993 viralliselta nimeltään Korvatunturin kouluksi, koska se sijaitsi lähellä Korvatunturia. Alkoi uusi työjakso elämässäni. Sain itselleni mieluisan työpaikan. Olin 54-vuotias, vanhan seminaarin käynyt luokanopettaja. Mutta olin käynyt myös läpi vaiherikkaan ammattikirjon opetuslalla. Opettajakaverina oli nuori innokas rouva, samoin kuin

erityisopettajanakin. Lapset koulussa olivat avoimia, innostuneita, kilttejä ja vastaanottavia. Oli todella ilo opettaa heitä.

Sauli Jumisko luokkansa kanssa Korvatunturin maisemissa vuonna 1994. Kuva: Sauli Jumiskon kotialbumi.

Martin kylän lapset Korvatunturin koulussa olivat kiinnostuneita asuinympäristöstään ja alueen historiasta, omasta kotiseudustaan. Heillä oli tietoja Savukosken Saporosokan tukkikämpällä alkaneesta Laskikapinasta 2.2.1922 ja jatkosodan aikaisesta Seitajärven partisaani-iskusta 7.7.1944. Seitajärven partisaaniuhrien muistomerkki muistettiin aina kesäisin tapahtuman muistopäivänä. Koululapset olivat tehneet myös luontoretkeä Korvatunturin lähimaastoon. He ovat lukeneet paljon vuonna 1983 perustetun Urho Kekkosen kansallispuiston erämaa-alueista. Tie kansallispuistoon ja Tulppioon kulkee Martin kylän kautta. Tunnettiin tietenkin kotikylän Savukosken Kuivalihamarkkinat ja porotalouden perusasiat. Kuoskun perinteiset Porokilpailut olivat aina lasten mielestä jännittäviä. Lapset tiesivät myös millaiset ovat Salpalinjan pohjoiset latvat. Savukoskella on Tanhuan kylässä Mukkalan kalmisto. Yksi haudoista on Lapin noidan kalmisto noitarummun jäännöksineen. Alueella on aikoinaan asunut metsäsaamelaisia. Tanhuasta Lokkaan päin oli ollut saamelaisten Talvikylä. Erään suoalueen nimenä Värriönjoen ja Kemijoen välisellä kannaksella on pisin suomalainen paikannimi Äteritsiputeritsipuolilautatsijänkä. Tämä sana kuulostaa oppilaista hauskalta, vaikka nimen merkitystä ei tiedetä. Historian ohella oltiin kiinnostuneita myös tulevaisuuden näkymistä.

Vanhaan 1960-lukuun nähden lapset olivat kehityksessään ja tiedoissaan yläpuolella tuon ajan koululaisia. Lasten vanhempien kanssa tultiin toimeen. Sain suunnitella Korvatunturin koulukiinteistön saneeraukseen omia toiveita, jotka myös toteutettiin. Koulutoimenjohtaja antoi täyden johtajavapauden.

Koulupiirissä alkoi myös juhlien järjestäminen. Kun joulujuhlia ja päättöjuhlia ei oltu pidetty, nyt aloitettiin niiden pitäminen. Hankittiin kunnolliset näyttämöverhot, valot, heittimet, kovaääniset ja

rooliasut. Koululle hankittiin omat tietokoneet yhteensä 5 kpl ja talossa oli vapaa huone, jonne ne sijoitettiin. Korvatunturin koululla oli oma ATK-luokka ensimmäisenä Savukosken kouluista. Koneella tehtiin lehtiä koulun ja kylän aihepiiristä. Muun muassa Läskikapina oli sellainen lehti.

Otimme Korvatunturin koulussa osaa kunnan koulujen välisiin tapahtumiin. Olimme retkeilemässä TV 1 ja MTV 3 sekä lehdistön ja Suomifilmin jouluohjelmien filmuksessa Korvatunturilla. Savukoskella on Kotiseututalo Puistola, jossa pidetään Rösölänperän kansakoulu -näyttelyä. Näyttelyyn on kerätty vanhaa kouluaineistoa kunnan eri kouluista ja eri vuosikymmeniltä. Siellä voivat oppilasryhmätkin tutustua vanhan koulumaailman muistoihin ja lähettää myös joulupukille ja joulupukin muorille kirjeitä

Korvatunturi, Joulupukin kotitunturi Savukoski tammikuussa 1975.

Korvatunturille. Tätähän kautta Korvatunturi on kaikille suomalaisille, monille ulkomaalaisillekin, tuttu. Alkaahan joulun aika siitä, kun TV:ssä näytetään, kuinka joulupukki lähtee isosarvisella porollaan joululahjasäkki pulkassaan lumiselta Korvatunturilta.

1.8.1998 jäin ansaitulle eläkkeelle yli 37 vuoden opetuslalla työskentelyn jälkeen.

Korvatunturin koulun oppilaat matkalla joulupukin liikkeellelähtöjuhlaan rehtori Minerva Rannilan johdolla (2019). Kuva: Heikki Sulander, Savukosken kunnan arkisto.

7. Kehityksessä aina mukana – ajassa, elämässä ja yhteiskunnassa

Opettajatyön rooli on muuttunut ammattiurani aikana hyvin merkittävästi. Opettaja ei ole ankara katekeetta, vaan hän on yhteistyötä tekevä ohjaaja ja neuvonantaja. Samalla hän on kasvattaja monella eri tavalla. Lisäksi muutos kansakoulujärjestelmästä peruskouluun on muuttanut opettajan työtä. Rooli vaatii opettajalta henkistä kypsyyttä ja ihmisarvon kunnioitusta. Opettaja on suvaitsevainen erilaisille ihmisille, ymmärtäväinen ja ohjaava ongelmatilanteissa. Hän on kannustava, mielikuvitusrikas ja taitava jokapäiväisissä toiminnoissa.

Olen myös itse henkilökohtaisesti koulutyön arjessa läpikäynyt opettajan roolin muutokset vanhoista kansakoulun käytännöistä nyt uudistuneeseen peruskoulujärjestelmään ja sen tuomiin haasteisiin. Opettajan roolissa täytyy olla joustava ja rohkea. Tiukasti vanhassa pysyminen ei ole hyväksi opettajalle eikä oppilaille. Pitää uskaltaa kehittää uutta ja aina hyvää yhteistyötä ja ympäristöä kunnioittaen.

Sain kehittää opettajan roolia erilaisilla kokeiluilla. Olimme kouluna mukana TET-valtakunnallisessa projektissa (Työelämään tutustuminen) kolme vuotta. Sen lisäksi myös tietokoneopetuksessa. Koulullemme hankittiin viisi tietokonetta, kirjoittimet, skannerit ja modeemit. Aika ei tahtonut riittää. Houkuttelimme myös kyläläiset tietokoneoppiin. Muuten olisi mennyt hyvin, mutta vanhemmat eivät varojen puutteesta johtuen pystyneet hankkimaan koneita koteihinsa. Vain halvempia Nintendoja sinne hankittiin ja se sekoitti koulun tavoitteita. Yksi ensimmäisistä kielistudioista Lapissa hankittiin juuri Savukosken yläasteelle.

Koulutyö ja opettajan rooli muuttuvat tulevaisuudessa edelleen ajan ja yhteiskunnan mukana. Automaattinen tietojenkäsittely tulee näyttämään entistä suurempaa osaa työssä. Kaikkea ei kuitenkaan voi siirtää automaatiolle ja koneille. Nykyajan lapsetkin tarvitsevat perusopetusta monessa eri aineessa. Henkilökohtaisesti lähellä oleva hyvin koulutettu ja lasta ymmärtävä opettaja on siinä paras.

Kyläkoulun opettajana syrjäseudulla minulle on ollut tärkeää olla mukana kylän ja alueen eri toiminnoissa – olla osana yhteisöä ja yhteiskuntaa. Olen ottanut osaa eri yhdistysten toimintaan meidän omasta ammattijärjestöstä lähtien myös erilaisiin vapaaehtoisin yhdistystoimintoihin ja hyväntekeväisyysjärjestöihin. Urheiluseuratoiminnassa olen ollut voimakkaasti mukana ja Savukosken matkailua kehittänyt. Myös poliittisessa toiminnassa aina läänitasoa myöten olen saanut vaikuttaa yhteiskunnan ja koululaitoksen kehitykseen. Harrastuksena on ollut sukututkimus. Sukulaisia on löytynyt tuhansia. Muutaman teoksenkin olen ehtinyt kirjoittaa. Sieltä pienestä Mourujärven erämaakylästä kerran lähdin, paljon – enemmän kuin osasin silloin arvatakaan – olen kuitenkin nähnyt ja saanut kokea tästä suuresta maailmasta. Toiminnoista olen saanut lukuisia ansiomerkkejä ja korkein niistä on Suomen Leijonan Ritarikunnan ritarimerkki. Hyvillä mielin ja kiitollisena muistelen vaiherikasta opettajan työtäni, työkavereitani ja työpaikkojani. Ja toivon tietysti, että tulevaisuudessa syrjäseuduillakin edelleen panostetaan koulutukseen ja opetuksen kehittämiseen monimuotoisesti ja laadukkaasti.

Saulia tekstin toimitustyössä on avustanut Leena Aalto.

Teksti on julkaistu 12.08.2020

Tekstin julkaisutiedot: Jumisko, Sauli 2020. Kansakoulumuistoja syrjäkyliltä ja peruskoulutyötä Korvatunturin kupeessa – Sauli Jumiskon muistelmia ajalta 1936–1998. Kasvatuksen historian ENSYklopedia. Helsinki: Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historian seura. URL

http://www.kasvhistseura.fi/sites/kasvhistseura.fi/files/Sauli%20juttu%2C%20lopul_5.pdf